

студентоцентризма в процессе наполнения содержания учебных планов, создания воспитательной концепции университета, выбора эффективного стиля педагогического взаимодействия.

Ключевые слова: образовательная среда, социокультурное влияние, принципы организации образовательной среды

EDUCATIONAL ENVIRONMENT: SCIENTIFIC REFLECTION OF CONCEPT

L. Omelchenko

Abstract. The article analyzes the main features of contemporary socio-cultural space, which determine the important influence on the processes of modeling and organization of the modern educational environment, compares the peculiarities of the educational environment of traditional and modern culture, necessitates the implementation of the principles of cultural and student centeredness in the process of filling the contents of curricula, creating an educational concept of the university, the choice of an effective style of pedagogical interaction.

Keywords: educational environment, social and cultural impact, Principles of educational environment

УДК 1:378 (493)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ НА УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ РІВНІ: ДОСВІД ГЕНТСЬКОГО ТА АНТВЕРПЕНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТІВ (БЕЛЬГІЯ)

А. Г. КРАВЧЕНКО, кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

E-mail: allakravchenko1@gmail.com

Анотація. Проаналізовано особливості забезпечення якості вищої освіти в університетах Бельгії, зокрема, Фламандської громади, на прикладі Гентського і Антверпенського університетів. Визначено основні підходи щодо моніторингу і контролю відповідності навчальних програм вимогам і стандартам як на державному, так і загально-європейському рівнях. Показана прозорість і об'єктивність визначення рівня відповідності навчальних програм під час внутрішнього і зовнішнього контролю якості, який здійснюється із залученням всіх зацікавлених сторін.

© А. Г. Кравченко, 2018

Ключові слова: вища освіта, якість вищої освіти, забезпечення якості вищої освіти, система оцінки якості вищої освіти, університет, система вищої освіти Фландрії

Актуальність. Забезпечення якості (Quality Assurance) вищої освіти на сьогодні є основним завданням університетів як Європейського Союзу, так і поза ним. Освіта як послуга користується все більшим попитом, вона стає більш інтегрованою, а освітянський процес більш мобільним і глобалізованим. Це призводить до того, що якість освіти та її відповідність міжнародним стандартам стає однією із основних її характеристик та є підставою підвищення вартості освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми якості освіти досліджуються багатьма вченими як в Україні, так і в інших країнах закладами. Найбільш ґрунтовними є дослідження В. Андрущенка, В. Астахової, О. Величко, Л. Горбунової, Б. Жебровського, М. Кисіля, М. Лукашевич, А. Павлової, О. Субетто. Серед бельгійських дослідників варто зазначити роботи D. Van Damme, E. Spruyt, I. Van Dingenen, J. C. Verhoeven.

Мета дослідження – з'ясувати особливості забезпечення якості вищої освіти в університетах Бельгії, зокрема у Фламандській системі вищої освіти, а також визначити можливість застосування даного досвіду у системі вищої освіти України.

Результати дослідження та їх обговорення. Європейський Союз впроваджує систему забезпечення якості освіти, базуючись на єдиних стандартах і рекомендаціях, що є невід'ємною частиною Болонського процесу. [1] Перший крок у цьому напрямі було зроблено у 1997 році під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО, коли було розроблено і прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій вищої освіти Європи. 19 червня 1999 року міністри освіти 29 європейських країн підписали Болонську Декларацію, головною метою якої проголошувалась побудова до 2010 року загальноєвропейського простору вищої освіти (The European Higher Education Area). У 2005 році до цієї Декларації приєдналась Україна, тим самим взявши на себе зобов'язання проводити роботу щодо гармонізації національної освіти із європейською освітою, її відповідності європейським стандартам.

Українські вищі навчальні заклади визначили відповідність своїх навчальних програм загальноприйнятим європейським стандартам та у більшості випадків гармонічно впровадили їх. У цих заходах важливу роль зіграли проекти ТЕМПУС, ERASMUS+, що фінансуються Європейською Комісією, та дають можливість університетам України вивчити досвід провідних університетів Євросоюзу. В рамках таких проектів українські дослідники та освітяни мали та мають змогу вивчити досвід забезпечення якості освіти країнами Євросоюзу та запровадити найкращі досягнення в своїх навчальних закладах. В рамках одного з таких проектів нами було досліджено особливості забезпечення якості вищої освіти у фламандських університетах – Гентському та Антверпенському університетах.

Королівство Бельгія є цікавою європейською країною з точки зору її культури та мовного аспекту – в країні є чотири мовних регіони: франкомовний південь (33 % бельгійців), фламандськомовна північ (57 %), німецькомовний клаптик на сході (близько 1 %) і двомовний регіон столиці Брюсселя (близько 9 %). Ці мовні особливості у поєднанні з домінацією не в гаслах, а у житті Права, Рівності та Демократії зумовили, на думку багатьох експертів, утворення у невеликій країні доволі різних двох великих і третьої малої, системи освіти, які належать мовним громадам і мають всі необхідні структури управління, а головне – належне фінансування [3].

За офіційними даними, Бельгія входить у першу десятку найбагатших країн світу, а основу її благополуччя складає високорозвинена промисловість, що понад половину продукції експортує. Ринок праці в Бельгії складний і різноманітний, його потреби покликана задовольнити система освіти, а тому держава не економить на видатках для освіти і науки. Однією із особливостей системи освіти в Бельгії, на якій наголошують експерти, є те, що вона є дорогою – поглинає понад 6 % валового національного продукту. Однак, не тільки цей показник є найвищим у світі, високим також є рівень охоплення населення всіма видами освіти: 100 % – для дошкільної й обов'язкової, близько 45 % – всіма формами вищої і неперервної освіти [4].

Невелика Бельгія стала також джерелом досвіду і у питанні переходу системи освіти від централізованого до федерального управління. За відносно невеликий період унітарна піраміда влади в освіті розсипалася й перетворилася у громадсько-регіональний конгломерат з домінацією владних структур трьох мовних громад і комун. Центральна влада зберігає за собою лише право встановлення узагальнюючих нормативів на кшталт строків навчання і необхідного мінімуму навчальних годин. Кожний навчальний заклад має велику автономію у вирішенні багатьох питань своєї діяльності.

У Бельгії співіснують і конкурують між собою приватні (так звані, "вільні") навчальні заклади, що належать приватним особам чи групам населення, та державні ("офіційні"), утворені державою чи керовані нижчими ланками її владних структур. Однак всі визнані й атестовані навчальні заклади фінансуються із державного бюджету незалежно від їх приналежності. Діяльність навчальних закладів контролюється створеною у вигляді спеціалізованих комісій системою контролю за рівнем викладання і забезпечення адекватності дипломів і сертифікатів, які видаються випускникам.

Вища освіта у Бельгії є загальнодоступною (на базі повної середньої освіти) та дешевою для споживача (студента) – у межах 500-600 євро за рік навчання як за бакалаврською, так і за магістерською програмами. Для того, щоб стати студентом університету абітурієнт має подати документи про повну середню освіту, вступні випробовування цілком відсутні. Однак, в той же час, вища освіта є дорогою для держави, адже реальна вартість навчання одного студента протягом року коливається в межах 15-50 тисяч євро залежно від програми та обраної спеціальності. Ці кошти на успішних студентів університети отримують із державного бюджету.

Оскільки освіта в Бельгії є досить дорогою для держави, вимоги до неї від держави також високі. Тому, в 6 університетах країни (5 – у Фландрії, 1 – у Валонії) приділяється особлива увага питанню гарантування якості освітніх послуг. Таким чином, у Фландрії ще 12 червня 1991 року був прийнятий Декрет про університети, що вперше впроваджує моніторинг якості навчання на внутрішньому і зовнішньому рівнях. 2 квітня 2003 року було прийнято Декрет про вищу Освіту, що ввів контроль якості освіти (QA) як обов'язковий для всіх університетів.

Філософія якості освіти у бельгійських університетах базується на таких основних принципах: по-перше, забезпечення якості є процесом, що постійно вдосконалюється на основі внутрішньої і зовнішньої оцінки та вироблених рекомендацій; по-друге, гарантування якості наданих освітніх послуг університетами розглядається як висока відповідальність перед державою, урядом (як джерелом фінансування) та перед студентами, батьками, роботодавцями (як споживачами).

Саме поняття якості освіти не є абсолютним, однак, основою забезпечення якості є відповідність освіти базовим стандартам, а тому цей процес тісно пов'язаний із процесом акредитації навчальних програм.

Організаційно забезпечення роботи у плані гарантування якості (що включає внутрішній та зовнішній контроль та оцінку) в кожному університеті має свої особливості, але простежуються і спільні підходи. Так, і в Гентському, і в Антверпенському університетах гарантування якості забезпечується як на загальноуніверситетському рівні, так і на кожному з факультетів.

На загальноуніверситетському рівні було створено Центральний офіс якості освіти, який входить у структуру департаменту, що відповідає за організацію навчального процесу. На рівні факультету в Гентському університеті, який має 11 факультетів, на кожному існує підрозділ якості освіти, до складу якого, як правило, входить декілька професорів, один штатний співробітник, декілька студентів, один чи більше членів адміністрації. Органи, що приймають рішення щодо якості навчального процесу, також є на університетському рівні – рада директорів (34 члени), виконавчий комітет і управлінський комітет. На кожному факультеті працює рада факультету.

Отже, забезпечення якості здійснюється у два підходи – внутрішнє гарантування якості, що включає в себе анкетування студентів, оцінку студентами процесу навчання та його результатів, контроль часу на вивчення дисциплін, тощо; зовнішнє гарантування якості, що здійснюється виїзною комісією.

Важливим елементом внутрішнього процесу є оцінка студентами навчального процесу. Цей елемент був введений вперше у 1993-1994 навчальному році. Оцінка забезпечення процесу навчання студентами є суттєвою складовою системи забезпечення якості і здійснюється вона як студентами, що навчаються в даний час в університеті, так і випускниками та роботодавцями.

Студенти, перш за все оцінюють те, наскільки вони задоволені наданими університетом послугами в цілому та навчально-викладацьку діяльність, зокрема. Тобто, студенти дають оцінку самому навчальному процесу, екзаменаційному процесу, допоміжним чи супутнім послугам (поради консультанта з навчання, послуги бібліотеки, електронні засоби тощо), а також інфраструктурі (аудиторії, лабораторії, проживання, харчування, будівлі тощо).

Цікавим елементом забезпечення якості освіти в університеті є, так званий, контроль ефективного навчального часу, введений у 1999 році. Метою такого контролю є отримання об'єктивної інформації про час, який студент реально витрачає на вивчення того чи іншого предмету, тобто пропорції аудиторної і самостійної роботи. Зібрана інформація аналізується і на її основі розробляються рекомендації щодо застосування у навчальному процесі інноваційних дидактичних методів.

Контроль ефективного навчального часу здійснюється шляхом опитування 10 випадкових груп студентів. Кожна група (а точніше, кожен студент) реєструє протягом 4 тижнів академічного року як в період навчання, так і в період екзаменаційних сесій всю свою діяльність, що стосується навчання через кожні пів години (який предмет, яка навчальна діяльність, які навчальні матеріали, де, з ким).

В результаті формується огляд загального навчального часу та навчального часу на вивчення кожної дисципліни (предмету) та відхилення від методичних вказівок, якщо такі мають місце. Також аналізується співвідношення аудиторного часу та часу на самоосвіту протягом академічного року, ефективність навчальних матеріалів, місця навчання тощо.

Звіт щодо самоаналізу та опитуванню студентів є основою для зовнішнього контролю за якістю освітніх послуг. Зовнішнє гарантування якості – це оцінка навчальних програм. Воно організоване у 8-річний цикл і проводиться радою експертів. Результатом роботи такої ради експертів має бути публічно відкрита доповідь, що включає оцінку всіх важливих для університету видів діяльності та надає рекомендації для покращення.

Зовнішнє гарантування якості включає в себе такі основні фази:

1. За програмою пишеться звіт щодо самооцінки. До його написання залучаються професори, доценти, студенти, випускники, роботодавці. Для правильного написання звіту розроблені чіткі інструкції.

2. Створюється комісія експертів, що вивчає окремі програми. Комісія є незалежною і як правило включає 5-6 осіб із числа зовнішніх експертів.

3. Комісія ознайомлюється із звітом щодо самооцінки.

4. Комісія відвідує університет протягом 2-5 днів, в цей час відбуваються зустрічі з професорами, доцентами, персоналом, залученим у навчальний процес, студентами, випускниками, керівниками навчального процесу та ін.

5. Комісія пише звіт, який містить її оцінку програми, а також рекомендації, приклади гарного досвіду. Можуть також порівнюватись подібні програми у різних університетах.
6. Звіт публікується і є доступним

для майбутніх студентів, журналістів, роботодавців, інших навчальних закладів. Цей звіт надсилається також до Міністерства освіти.

7. Програма реагує на рекомендації щодо удосконалення.

8. Акредитація програми – заключний етап зовнішнього гарантування якості.

Під акредитацією у Бельгії розуміють формальне, публічне судження про навчальну програму, зроблене незалежним органом, що базується на оцінці якості та гарантує відповідність базовим стандартам [5].

Основними функціями акредитації є гарантування певної базової якості закладів чи програм; підсилення існуючих форм гарантування якості, наприклад, зміцнення їх санкційної спроможності; створення більш стандартизованих норм, процедур та критеріїв для розширення співставності якості програм; покращення функції публічної відповідальності за якість освіти, надаючи прозору інформацію студентам, батькам та іншим зацікавленим сторонам.

Сама акредитація здійснюється на основі звіту комісії незалежних експертів наддержавним органом (Нідерландсько-фламандське об'єднання), що акредитує програми у Нідерландах та Фландрії. Позитивна акредитація є обґрунтуванням подальшого існування навчальної програми.

Висновки і перспективи. Забезпечення якості навчальних послуг, що надають університети, є на сьогодні не просто даниною моді або зовнішніми вимогами. Просування у напрямі надання якісних послуг та прозорого контролю є внутрішньою потребою суспільства. Україна не є виключенням у цьому плані. Однак, українській системі вищої освіти бракує досвіду у даній сфері діяльності та загальної культури втілення відкритих і прозорих процесів в управлінській системі. Ряд нововведень, які були прийняті законодавчо в останні роки, зокрема, більш широка автономія університетів, підтримка розвитку студентського самоврядування, незалежні електронні механізми моніторингу і контролю тощо мають стати гарним підґрунтям для розвитку системи забезпечення якості освіти в Україні.

References

1. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). Brussels, Belgium. Kravchenko Alla, Pavlova Anna Tendencies in transformation of quality in education (International scientific conference CURRENT ISSUES AND PROBLEMS OF SOCIAL SCIENCES, Kielce, JUNE 28-30) 2016. 40-44.
3. Van Damme, D. (2004) Quality Assurance and Accreditation in the Flemish Community of Belgium. In: Schwarz S., Westerheijden D.F. (eds) Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area. Higher Education Dynamics, vol 5. Springer, Dordrecht.
4. Education system Belgium | Nuffic | 2nd edition, January 2011 | version 3, January 2015.
5. Belgium - Flemish Community. Available at: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/quality-assurance-higher-education-3_en

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ НА УНИВЕРСИТЕТСКОМ УРОВНЕ: ОПЫТ ГЕНТСКОГО И АНТВЕРПЕНСКОГО УНИВЕРСИТЕТОВ (БЕЛЬГИЯ)

А. Г. Кравченко

Аннотация. Проанализированы особенности обеспечения качества высшего образования в университетах Бельгии, в частности, Фламандского сообщества, на примере Гентского и Антверпенского университетов. Определены основные подходы к имплементации мониторинга и контроля соответствия учебных программ требованиям и стандартам как на государственном, так и на общеуниверситетском уровнях. Показана прозрачность и объективность определения уровня соответствия учебных программ во время внутреннего и внешнего контроля качества.

Ключевые слова: высшее образование, качество высшего образования, обеспечение качества высшего образования, система оценки качества высшего образования, университет, система высшего образования Фландрии

QUALITY ASSUARENCE ON UNIVERSITY LEVEL: EXPERIENCE OF GHENT AND ANTVERPEN UNIVERSITIES (BELGIUM)

A. Kravchenko

Abstract. Two Flemish universities, Ghent University and Antwerpen University, present typical Belgian approach towards Quality Assurance System implementation. It is obvious, that meeting requirements and standards for Quality Assurance in the European Higher Education Area Analyses is crucial for European universities. One of the main feature of both internal and external monitoring of quality assurance is transparency on all levels and involvement of all stakeholders.

Keywords: higher education, quality of higher education, quality assurance, quality assurance system, university, Flemish system of higher education